Opgesteld door: Femke van der Wilt en Chiel van der Veen (Vrije Universiteit Amsterdam) en Martine Gijsel (Kennismakelaar Kennisrotonde)

Vraagsteller: Schoolleider PO

Referentie: Kennisrotonde (2018). *Is het labelen van voorwerpen in groep 1 en 2 effectief voor de ontwikkeling van woordenschat en/of beginnende geletterdheid van kleuters?* (KR.488). Den Haag: Kennisrotonde.

21 december 2018

Vraag

Is het labelen van voorwerpen in groep 1 en 2 effectief voor de ontwikkeling van woordenschat en/of beginnende geletterdheid van kleuters?

Kort antwoord

In veel kleutergroepen wordt gebruikgemaakt van woordlabels, waarmee voorwerpen in de klas worden voorzien van een kaartje waarop het woord geschreven staat. De idee hierachter is dat dit zou bijdragen aan de taalontwikkeling van (jonge) kinderen. Er is echter geen direct onderzoek gedaan naar het effect van labelen op de taalontwikkeling van (jonge) kinderen. Wel laat onderzoek naar tekstrijke omgevingen zien dat klaslokalen waarin veel mogelijkheden zijn voor leerlingen om met teksten te interacteren, een positief effect hebben op de taalontwikkeling van kinderen. Hierbij is het belangrijk dat tekst in de omgeving van kinderen betekenisvol is en dat leerkrachten kinderen betrekken in het gebruik van deze teksten, bijvoorbeeld in spel. Tevens is het van belang dat leerkrachten bewust omgaan met het inrichten van hun klaslokaal; een teveel aan (visuele) prikkels kan afleidend werken.

Toelichting

In veel kleutergroepen wordt gebruikgemaakt van woordlabels: voorwerpen in en rondom het klaslokaal (zoals de stoel, de blokken of de schaar) worden voorzien van een kaartje waarop het bijbehorende woord staat geschreven. Daarnaast wordt in veel kleutergroepen gebruik gemaakt van een woordmuur; een plek in het klaslokaal waar woordkaarten hangen met bijbehorende afbeelding die passen bij het thema (Kienstra, 2003). De gedachte hierachter is dat het gebruik van deze woordlabels en woordkaarten bijdraagt aan de taalontwikkeling van kinderen. Hoe zit dat precies?

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Ondanks gebrek aan onderzoek veel gebruik van labels

Er wordt in verschillende bronnen geadviseerd om woordlabels te gebruiken om de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren. In de Nederlandse context worden kleuterleerkrachten bijvoorbeeld door het Expertisecentrum Nederlands (z.d.; zie ook Kienstra, 2003) geadviseerd voorwerpen en de verschillende hoeken in de klas te voorzien van woordlabels. Ook Salinas-Gonzalez, Arreguin-Anderson en Alanis (2015) moedigen het gebruik van woordlabels aan. De auteurs stellen dat woordlabels kinderen helpen het verband te zien tussen taal en de concepten die met taal worden uitgedrukt. Bovendien zou het gebruik van woordlabels bijdragen aan de ontwikkeling van klank-letter-bewustzijn, grammaticale kennis, woordenschat en beginnende geletterdheid. Salinas-Gonzalez et al. (2015) baseren hun uitspraken niet op empirisch onderzoek, maar voornamelijk op persoonlijke ervaringen. Wel bieden zij twee richtlijnen voor het labelen van voorwerpen. Ten eerste adviseren de auteurs om te beginnen met het labelen van voorwerpen die kinderen dagelijks tegenkomen en de labels aan te laten sluiten bij de interesses van kinderen. Leerkrachten kunnen bijvoorbeeld iedere week aan de kinderen vragen welke vijf voorwerpen zij willen labelen. Ten tweede benadrukken de auteurs dat woordlabels niet slechts op voorwerpen geplakt dienen te worden, maar ook mogelijkheden moeten bieden om ermee te interacteren. Dat wil zeggen dat kinderen met de woordlabels moeten kunnen spelen: ze moeten de labels kunnen aanraken, kunnen weghalen en kunnen vervangen. Salinas-Gonzales et al. (2015) geven bijvoorbeeld de suggestie om in de schrijfhoek blanco woordlabels neer te leggen die kinderen zelf kunnen beschrijven of bestempelen en op voorwerpen in de klas kunnen plakken.

Tekstrijke omgeving

Hoewel het gebruik van woordlabels vaak wordt geadviseerd, is er geen onderzoek waarin het directe effect van het labelen van voorwerpen op de taalontwikkeling van kinderen is onderzocht. Wel zijn er verschillende studies gedaan naar het effect van een tekstrijke omgeving (*print-rich environment*in het Engels; zie bijvoorbeeld Duke, 2000; Neumann, Hood, Ford, & Neumann, 2012). Tekst wordt hier breed geïnterpreteerd: boeken, woorden, symbolen, etc. Belangrijk voor een tekstrijke omgeving is dat er niet alleen veel en verschillende teksten in de klas aanwezig zijn, maar dat er ook volop mogelijkheden zijn om zelf teksten te maken en met teksten te interacteren. Hierbij valt te denken aan een lijst waarop kinderen zich kunnen inschrijven om in 'het restaurant' in de klas te komen eten, een tafel waar kinderen zelf menukaarten kunnen stempelen en een hoek waar kinderen verschillende soorten boeken en teksten kunnen lezen. Ook het labelen van voorwerpen kan onderdeel zijn van een tekstrijke omgeving. De idee achter een tekstrijke omgeving is dat het de beginnende geletterdheid van kinderen stimuleert (Neuman, 2004; Gerde, Goetsch, & Bingham, 2006). Hierbij is het wel van belang dat de aanwezige teksten (zoals woordlabels, symbolen, etc.) betekenisvol zijn voor de kinderen en dat leerkrachten kinderen bewust betrekken in het gebruik van deze teksten (Copple & Bredekamp, 2009).

Hoewel onderzoek zich niet specifiek heeft gericht op de effectiviteit van het gebruik van woordlabels in de kleuterklas, kunnen de uitkomsten van studies naar tekstrijke omgevingen aanwijzingen geven voor het gebruik van woordlabels. Een overzicht van studies naar het effect van een tekstrijke omgeving wordt gegeven in de review van Hoffman et al. (2004). Op basis daarvan wordt hieronder een kort overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten van het onderzoek op dit terrein.

Eén van de eerste studies naar het effect van een tekstrijke omgeving is die van Morrow en Weinstein (1982). Zij vonden een positief verband tussen de mate waarin de klasomgeving als tekstrijk kan worden beschouwd en de frequentie en tijdsduur waarmee kinderen die activiteiten ondernamen: in leeshoeken die aantrekkelijk waren ingericht en veel boeken bevatten, brachten kinderen meer tijd door. In een onderzoek van Taylor, Blum en Logsdon (1986) is bovendien de relatie onderzocht tussen de leerprestaties van kinderen en de mate waarin hun klasomgeving als tekstrijk kan worden beschouwd. In dit onderzoek werden kleuterleerkrachten gestimuleerd om van hun klaslokaal een meer tekstrijke omgeving te maken. Resultaten lieten zien dat kinderen in tekstrijke klassen op alle leestesten hoger presteerden dan kinderen in minder tekstrijke klassen. Een ander relevant onderzoek is dat van Pressley et al. (1996). In hun studie werd in kaart gebracht wat leerkrachten die effectief waren in het bevorderen van de geletterdheid van kinderen nu precies deden. Naast het feit dat deze leerkrachten veel aandacht besteedden aan leesactiviteiten, bleek uit dit onderzoek dat er in de klaslokalen van deze leerkrachten veel tekst aanwezig was: er waren speciale lees- en schrijfhoeken, schrijfproducten van kinderen hadden een prominente plek en er hingen woordlabels op voorwerpen in de klas.

In de hiervoor beschreven studies is niet specifiek gekeken naar het effect van het labelen van voorwerpen. Bovendien kenden de studies verschillende methodologische beperkingen. Desondanks lijken ze er op te wijzen dat het gebruik van woordlabels in de klas kan bijdragen aan het realiseren van een tekstrijke omgeving en zodoende een bijdrage kan leveren aan de taalontwikkeling van jonge kinderen. Het is echter niet expliciet onderzocht of en in welke mate het woordlabelen, als onderdeel van een tekstrijke omgeving, bijdraagt aan de taalontwikkeling van kinderen.

Inrichting van het klaslokaal: Enkele kritische kanttekeningen

De vraag rondom het labelen van voorwerpen in het klaslokaal heeft ook betrekking op de bredere vraag over hoe men een klaslokaal dient in te richten. Hoewel veel leerkrachten hun klaslokaal gezellig willen inrichten, suggereert recent onderzoek van Fisher et al. (2014) dat een klaslokaal ook te veel prikkels kan bevatten en daardoor kinderen kan afleiden. In hun onderzoek werd een groep van 24 kleuters gevolgd die deelnamen aan leesactiviteiten in twee gesimuleerde klaslokalen: één met kale muren en één met muren die gedecoreerd waren met foto's, posters, kaarten en het werk van de kinderen. Tijdens de leesactiviteiten zaten kinderen in een halve kring en werden ze door hun leerkracht voorgelezen uit een prentenboek. In totaal namen de kinderen deel aan zes leesactiviteiten. Na elke activiteit werd er bij kinderen een woordenschattest afgenomen. Alle activiteiten werden geobserveerd en gefilmd om te onderzoeken of de kinderen op de leerkracht waren gericht of dat ze afgeleid waren. Daarnaast werd gekeken of ze, wanneer ze werden afgeleid, werden afgeleid door zichzelf, door andere kinderen of door de visuele omgeving. Uit de resultaten bleek dat kinderen tijdens leesactiviteiten in het klaslokaal met de kale muren werden afgeleid door zichzelf of door andere kinderen. Tijdens leesactiviteiten in de rijk gedecoreerde klaslokalen werden kinderen echter voornamelijk afgeleid door de omgeving, waren ze veel vaker afgeleid en scoorden kinderen naderhand lager op de test. Op basis van deze uitkomsten concludeerden de onderzoekers dat een klaslokaal afleidend kan zijn en een negatieve impact kan hebben op het leren van kinderen. Hoewel dit onderzoek niet specifiek heeft gekeken naar het gebruik van woordlabels in de klas, kan er wel uit worden afgeleid dat leerkrachten bewust zouden moeten omgaan met de inrichting van hun klaslokaal. Te veel labels zou mogelijk kunnen leiden tot overprikkeling en een negatief effect kunnen hebben op het leren van leerlingen.

Conclusie

Er is ons geen onderzoek bekend waarin specifiek is onderzocht wat het effect is van het labelen van voorwerpen in groep 1/2 op de ontwikkeling van woordenschat en beginnende geletterdheid van kinderen. Wel laten verschillende studies zien dat een tekstrijke omgeving - waaronder ook het labelen van woorden kan vallen - een positief effect heeft op de taalontwikkeling van kinderen. Hierbij is het van belang dat teksten die in de klas worden gebruikt betekenisvol zijn voor de kinderen en dat leerkrachten kinderen expliciet uitdagen om die teksten te gebruiken. Tot slot is het van belang dat dat leerkrachten bewust omgaan met het inrichten van hun omgeving; teveel (en niet functionele) tekst en woordlabels in combinatie met andere visuele aankleding van het klaslokaal kunnen mogelijk afleidend werken.

Geraadpleegde bronnen

Copple, C., & Bredekamp, S. (Eds.)(2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8.* Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Duke, N. K. (2000). For the rich it's richer: Print experiences and environments offered to children in very low- and very high-socioeconomic status first grade classrooms. *American Educational Research Journal, 37*(2), 441-478.

Expertisecentrum Nederlands (z.d.). *De taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2.* Geraadpleegd via https://bit.ly/2BvaiB6

Fisher, A. V., Godwin, K. E., & Seltman, H. (2014). Visual environment, attention allocation, and learning in young children: when too much of a good thing may be bad. *Psychological Science, 25*(7) 1362-1370.

Gerde, H.K., Goetsch, M.E., & Bingham, G.E. (2016). Using print in the environment to promote early writing. *The Reading Teacher, 70*(3), 283-293.

Hoffman, J. V., Sailors, M., Duffy, G. R., & Beretvas, S. N. (2004). The Effective Elementary Classroom Literacy Environment: Examining the Validity of the TEX-IN3 Observation System. *Journal of Literacy Research, 36*(3), 303-334.

Kienstra, M. (2003). *Woordenschatontwikkeling. Werkwijzen voor groep 1-4 van de basisschool.* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Morrow, L. M., & Weinstein, C. S. (1982). Increasing children's use of literature through program and physical design changes. *The Elementary School Journal, 85,*133-137.

Neuman, S.B. (2004). The effect of print-rich classroom environments on early literacy growth.*The Reading Teacher, 58*(1), 89-91.

Pressley, M. J., Rankin, T., & Yokoi, L. (1996). A survey of instructional practices of primary teachers nominated as effective in promoting literacy. *The Elementary School Journal, 96,* 363-384.

Salinas-Gonzalez, I., Arreguin-Anderson, M. G., & Alanis, I. (2015). Classroom labels that young children can use: enhancing biliteracy development in a dual language classroom. *Dimensions of Early Childhood, 43*(1), 25-32.

Taylor, N. E., Blum, I., & Logsdon, D. M. (1986). The development of written language awareness: Environmental aspects and program characteristics. *Reading Research Quarterly, 21,*132-149.

Meer lezen

Inventarisatie van onderzoek naar woordenschatontwikkelingen meer informatie over woordenschatontwikkeling en woordenschatonderwijs

Onderwijssector

po

Trefwoorden

Woordlabels, woordenschat, kleuterklas, taalontwikkeling, tekstrijke omgeving